

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філологічних наук, професора, професора кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету **ОЛЕКСЕНКА Володимира Павловича** про дисертаційну роботу «**Основи мовленнєвої компресії в слов'янському та германському лінгвальному просторі**» **ШИСТКО Анни Олексіївни**, подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 «Філологія»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Дисертаційна праця Анни Шистко присвячена комплексній та різнорівневій проблемі сучасної лінгвістики – з'ясуванню теоретико-методологічних і прагма-дискурсивних засад мовленнєвої компресії в контексті зіставного аналізу слов'янського та германського лінгвальних просторів. Обрана тема є актуальною як для сучасної теоретичної лінгвістики, так і для прикладних мовознавчих студій, оскільки процеси економії мовленнєвих засобів, оптимізації комунікації та трансформації мовних одиниць перебувають у центрі уваги функційної, когнітивної, комунікативної й типологічної лінгвістики. **Актуальність** дисертації зумовлена низкою наукових і соціокультурних чинників: **1) вимогами сучасної комунікативної парадигми.** В умовах глобальної цифровізації та прискорення інформаційних потоків закон економії мовних засобів набуває статусу одного з домінуючих чинників економії мови; мовленнєва компресія постає природним механізмом оптимізації комунікації, спрямованим на передачу максимального обсягу змісту за допомогою мінімального набору формальних засобів; **2) необхідністю системного зіставно-типологічного аналізу.** Попри наявність окремих праць із проблеми економії в мові, на жаль, в українському мовознавстві поки що бракує цілісних контрастивних досліджень, які б об'єднували слов'янський (переважно флективно-синтетичний) та германський (переважно аналітичний) мовні ареали. Порівняльний вектор роботи дає змогу чітко розмежувати універсальні (інваріантні) алгоритми стиснення інформації та ідіоетнічні (варіантні) особливості їх реалізації, зумовлені типологією конкретних мов; **3) міждисциплінарним характером дослідження.** Дисертація виконана в руслі новітніх антропоцентричних напрямів – *когнітивної лінгвістики, прагмалінгвістики та теорії комунікації*. А. Шистко компресію розглядає не лише як формально-структурне скорочення (аббревіація, деривація, еліпсис), а й як складну когнітивну операцію з «пакування» ментальних репрезентацій без втрати комунікативної ефективності; **4) прикладною значущістю отриманих результатів.** Систематизація прийомів і моделей мовленнєвої компресії має прямий вихід у практику перекладу, лексикографію, а також у сферу автоматичної обробки природної мови (NLP), машинного сумаризування текстів та створення алгоритмів штучного інтелекту, а також необхідністю поглиблення теоретичних засад дослідження мовленнєвої компресії як багаторівневого явища, що охоплює лексичний, словотвірний, морфологічний, синтаксичний і текстовий рівні організації мовлення. Особливої ваги набуває зіставне вивчення процесів компресії у споріднених і неспоріднених мовах, яке дає змогу простежити універсальні закономірності функціонування мовних систем та виявити їхню національно-мовну специфіку. **Актуальність** теми дослідження підтверджено тісним зв'язком із науковими програмами, планами, темами кафедри германської та слов'янської філології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» у межах наукової теми

«Проблеми методології та історіографії мовознавства» а також кафедри загального мовознавства та слов'янознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара у межах науково-дослідної теми «Тенденції розвитку слов'янських мов і практичні аспекти мовленнєвої діяльності» (номер державної реєстрації 0122U0011282). **Актуальність** роботи зумовлена ще й тим, що у сучасних умовах стрімкого розвитку цифрової комунікації, мас-медійного дискурсу, соціальних мереж і новітніх інформаційних технологій процеси мовленнєвої компресії істотно активізувалися, що посилює практичну значущість дисертаційної праці. Саме тому звернення А. Шистко до аналізу компресивних процесів у слов'янському та германському мовному просторі є своєчасним і відповідає актуальним тенденціям розвитку сучасного мовознавства.

Об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження загалом взаємоузгоджені й логічно пов'язані між собою. Структура дисертації свідчить про послідовне розгортання наукової концепції авторки: від аналізу теоретичних засад проблеми до системного опису механізмів мовленнєвої компресії та інтерпретації отриманих результатів. Робота має чітку композицію, що забезпечує внутрішню логіку викладу матеріалу та сприяє досягненню поставленої мети.

Позитивного схвалення заслуговує прагнення дисертантки розглядати мовленнєву компресію не як окремий словотвірний чи синтаксичний процес, а як комплексне функційно-комунікативне явище, пов'язане із загальними закономірностями мовленнєвої економії, когнітивної діяльності людини та розвитку сучасної мовної комунікації. Такий підхід суттєво розширює традиційні уявлення про природу компресії та створює підґрунтя для подальших міждисциплінарних досліджень.

2. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна опонованої дисертації не викликає жодних сумнівів, оскільки вона (новизна) полягає у здійсненні системного контрастивно-типологічного опису явищ мовленнєвої компресії на матеріалі германського та слов'янського лінгвальних просторів. Конкретні результати, що визначають науковий внесок здобувачки, полягають у тому, що *вперше* розроблено цілісну концепцію мовленнєвої експресії як багаторівневого когнітивно-прагматичного феномену у зіставному аспекті на матеріалі аналітичних (германських) та синтетичних (слов'янських) мов; *виявлено й типологізовано* спільні (універсальні) та специфічні (ідіотнічні) механізми й стратегії «пакування» інформації на лексичному, граматичному та синтаксичному рівнях; *запропоновано* комплексну модель типології компресованих одиниць, що враховує як формально-структурні скорочення, так і контекстуально-прагматичний потенціал їх функціонування. У роботі *запропоновано* цілісне бачення мовленнєвої компресії, *уточнено* її понятійно-категорійний апарат теорії мовної економії (зокрема розмежовано суміжні поняття «мовна економія», «мовленнєва компресія», «еліптизація» та «семантичне згортання»); методику контрастивного аналізу різносистемних мов за допомогою залучення інструментарію когнітивної лінгвістики та теорії комунікації, *систематизовано* основні різновиди компресивних процесів та *окреслено* механізми їх функціонування в різносистемних мовах. Дістали подальшого розвитку: *положення* щодо впливу дискурсивних чинників (канал комунікації, прагматична установка мовця, чинник адресата) на вибір конкретних засобів мовленнєвої компресії; *теорія* сумаризування та оптимізації тексту в сучасних комунікативних середовищах.

3. Теоретичне значення отриманих результатів

Теоретична цінність дисертації полягає в подальшому розвитку положень функційної, когнітивної, комунікативної та зіставної лінгвістики, пов'язаних із дослідженням мовленнєвої компресії. Запропоновані авторкою положення поглиблюють розуміння типологічних закономірностей функціонування мов різної будови. Зіставлення аналітичних (германських) та синтетичних (слов'янських) мовних систем дозволило теоретично обґрунтувати залежність вибору типів мовленнєвої компресії від морфологічного та синтаксичного ладу мови. Теоретично доведено, що мовленнєва компресія не є лише механічним скороченням формальної структури висловлення, а й складною когнітивною операцією з оптимізації ментальних репрезентацій. Обґрунтовано концепт «контекстуальної компенсації», за якої втрачені формальні елементи відновлюються за рахунок пресупозицій та прагматичного контексту. Систематизовано понятійний апарат: *уточнено та розмежовано* поняття «мовна економія» (як потенційна властивість мовної системи), «мовленнєва компресія» (як процес і результат у мовленні/дискурсі) та «еліптизація» (як окремий синтаксичний механізм), що усуває термінологічну невизначеність у цій галузі. Сформульовано теоретичні засади функціонування компресованих одиниць залежно від комунікативної сфери, каналу зв'язку та ступеня формальності спілкування. Теоретичні засади дослідження мовної економії уточнюють місце компресивних процесів у системі сучасних мовознавчих знань та можуть бути використані для подальшого вивчення закономірностей функціонування мовних одиниць різних рівнів. Результати роботи створюють підґрунтя для подальших досліджень типології компресивних явищ, міжмовних зіставлень, когнітивних механізмів породження мовлення, а також проблем сучасної комунікативної лінгвістики.

4. Практична цінність одержаних результатів

Практичне значення дисертації визначається широкими можливостями імплементації її теоретичних висновків та фактичного матеріалу в освітній процес, перекладознавчу практику й сферу прикладної лінгвістики. Основні напрями практичного застосування результатів роботи охоплюють: у *закладах вищої освіти* можливістю використання її основних положень і висновків в освітньому процесі під час викладання курсів із загального мовознавства та прагмалінгвістики, порівняльно-історичного та типологічного мовознавства, типології мов, стилістики, теорії комунікації, когнітивної лінгвістики та лінгвістики тексту. Результати роботи створюють теоретичну і практичну базу для викладання спецкурсів із соціолінгвістики, дискурс-аналізу, порівняльної граматики германських і слов'янських мов, а також теорії та практики перекладу.

Матеріали дослідження можуть бути використані при розробленні навчально-методичних комплексів, спецкурсів, укладанні підручників, навчальних і навчально-методичних посібників, методичних вказівок для самостійної роботи студентів, аспірантів та здобувачів наукових ступенів. Отримані дані щодо універсальних та ідіоетнічних моделей компресії сприятимуть підвищенню якості адекватного перекладу (зокрема синхронного та послідовного), де вимога щодо збереження комунікативної еквівалентності за умов часового дефіциту є критичною. Виявлені механізми й алгоритми стиснення інформації можуть бути застосовані під час розроблення і вдосконалення систем автоматичного сумаризування текстів (text summarization), машинно-опосередкованого перекладу, створенні тезаурусів та алгоритмів оптимізації

текстового контенту для штучного інтелекту й NLP-моделей. Окремі положення дисертації можуть бути використані у процесі професійної підготовки філологів, перекладачів, усіх, хто цікавиться практичними аспектами фахової міждисциплінарної комунікації.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації

Наукові положення, сформульовані в дисертації, є глибоко обґрунтованими, послідовними та достовірними. Високий рівень наукової обґрунтованості забезпечується чіткою та методологічною переконливою концепцією – робота спирається на фундаментальні здобутки вітчизняного й зарубіжного мовознавства у галузі теорії мовної економії, порівняльно-типологічного мовознавства, когнітивної лінгвістики та прагматики; адекватно обраним та комплексним інструментарієм – для досягнення поставленої мети авторка оптимально поєднала загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи. Застосування контрастивного, дистрибутивного, компонентного аналізу, а також когнітивно-дискурсивного й прагматичного декодування дозволило всебічно розкрити механізми мовленнєвої компресії на різних рівневих зрізах; представницькою джерельною базою та достатнім обсягом фактичного матеріалу – репрезентативність вибірки текстових фрагментів із германських та слов'янських мов (включно з різножанровими дискурсивними практиками) забезпечує високу вірогідність зроблених узагальнень та дає змогу уникнути суб'єктивізму в інтерпретації мовних фактів. Сформульовані здобувачкою висновки та наукові рекомендації чітко впливають із проведеного аналізу, відповідають поставленим завданням, повністю відображають зміст дисертаційної роботи й достатньою мірою підтверджують основні положення, винесені авторкою на захист. Висновки дисертаційної праці є переконливими, взаємопов'язаними та впливають із проведеного аналізу, що засвідчує належний рівень наукової достовірності й фахової підготовки здобувачки. *Наукові положення, висновки дослідження оцінюємо як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані та достовірні.*

6. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння методологією дослідження свідчить про належний рівень наукової підготовки здобувачки, її здатність самостійно здійснювати комплексний науковий аналіз і розв'язувати складні наукові завдання у сфері сучасного мовознавства. Авторка дисертації продемонструвала ґрунтовне знання теоретичних засад, уміння працювати з широким колом наукових джерел, критично осмислювати існуючі наукові концепції, аргументовано обґрунтовувати власні положення й застосовувати адекватний методологічний інструментарій. Дисертантка послуговується як загальнонауковими, так і спеціальними лінгвістичними методами дослідження фактичного матеріалу. Дескриптивний метод авторка обрала для аналітичного опису досліджуваних феноменів, явищ, процесів, Порівняльний аналіз лексичних одиниць дав змогу А. Шистко виявити спільні та відмінні риси різних видів компресії в різних індоевропейських мовах, зокрема, в українській, англійській, німецькій. Структурним методом авторка послуговувалася з метою з'ясування аналогічних процесів і явищ на різних рівнях мовної системи та для встановлення їх класифікаційних особливостей. Використана методологія відповідає поставленій меті й забезпечує належний рівень достовірності отриманих результатів.

7. Апробація результатів дослідження. Аналіз опублікованих праць здобувачки свідчить про те, що основні наукові положення, теоретичні узагальнення й висновки дисертаційної праці знайшли своє повне, систематичне та вичерпне відображення в науковій періодиці. Основні

результати дослідження опубліковано у п'яти публікаціях (трьох одноосібних і двох у співавторстві) у фахових виданнях України. Статті відображають усі ключові аспекти дисертації – від теоретико-методологічних засад до практичного аналізу конкретного мовного матеріалу. Результати роботи пройшли належну апробацію та випробування на науково-практичних конференціях (всеукраїнських та міжнародних), семінарах і круглих столах, що підтверджується відповідними публікаціями у матеріалах і тезах доповідей (5 праць). Кількість, обсяг та якість опублікованих праць повністю відповідають встановленим вимогам МОН України щодо апробації результатів дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Анотація та опубліковані праці здобувачки повністю відтворюють зміст, структуру та основні висновки дисертаційної роботи.

8. Структура та зміст дисертації

Дисертація вирізняється чіткою внутрішньою логікою, стрункою побудовою та послідовністю викладу матеріалу, що зумовлено поставленою метою й визначеними завданнями дослідження. Робота складається з *Анотацій (українською й англійською мовами, с. 2 - 13), Змісту (с.16), Вступу (с. 17 - 23), Трьох розділів з висновками до кожного з них (с. 24 - 184), Загальних висновків (с. 185 - 195), Списку використаної літератури (226 позицій використаних наукових праць та інтернет ресурсів, с. 196 - 219) і Додатку (списку наукових публікацій здобувача, с. 220 - 221)*. Композиція дисертації забезпечує поступове розкриття авторської концепції – від теоретичного осмислення проблеми мовленнєвої компресії до аналізу конкретних механізмів її реалізації в українській, англійській та німецькій мовах.

У **Вступі** подано всі методологічно важливі необхідні компоненти дисертації: належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, висвітлено методологічну базу, сформульовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів, а також наведено дані про апробацію роботи та публікації здобувачки. Висновки є змістовними, узагальнюють результати проведеного дослідження й відповідають поставленим завданням. Загалом структура дисертації є продуманою, а зміст роботи – науково виваженим і концептуально цілісним. Авторську концепцію побудови дослідження висвітлює логічно та вмотивовано сформульована наукова новизна, яка дає змогу зрозуміти, що дисертація міститиме чіткий алгоритм розв'язання поставлених завдань.

Перший розділ дисертації - «Мовленнєва компресія в контексті сучасних тенденцій розвитку мови» (с. 24- 73) - має фундаментальне значення для всієї роботи, оскільки саме в ньому сформовано теоретико-методологічні засади авторської концепції мовленнєвої компресії. Дисертантка здійснила ґрунтовний аналіз сучасних підходів до проблеми мовної економії, номінації та компресивних процесів, критично осмислила здобутки українських і зарубіжних мовознавців та окреслила власне бачення досліджуваного явища. А. Шистко слушно зауважує, що динамізм сучасного комунікативного середовища висуває нові вимоги до швидкості й ефективності номінації, що робить процеси економії та скорочення формальної структури висловлення природною відповіддю мовної системи на інформаційне перевантаження (с. 24 - 32). Авторка заглиблюється в понятійну природу мовних одиниць. Залучення концепту «номена» як базового елемента є теоретично виправданим кроком, оскільки саме на рівні номенклатурних та термінологічних назв процеси згортання, аббревіації та прагматичної компресії виявляються найвиразніше (с. 33 - 52). Здобувачка виходить на узагальнювальний

теоретичний рівень, розглядаючи компресію не просто як механічне скорочення форми, а як вияв фундаментального закону мовної економії у взаємодії з компенсаторними механізмами комунікації. Обґрунтовано тезу про те, що втрата formal-структурних елементів компенсується контекстуальними, прагматичними та когнітивними пресупозиціями мовців (с. 53 - 60).

Безперечною перевагою розділу є прагнення авторки вийти за межі традиційного розуміння компресії як суто словотвірного або синтаксичного явища. У дисертації мовленнєву компресію А. Шистко кваліфікує як багаторівневий когнітивно-комунікативний процес, що охоплює різні способи номінації та функціює відповідно до принципу мовної економії.

Позитивної оцінки заслуговує також критичний аналіз існуючих класифікацій компресивних процесів. Авторка не обмежується їхнім описом, а пропонує власне бачення співвідношення мовної економії, компресії, універбації, абревіації та еліпсису, що забезпечує логічну цілісність подальшого викладу.

Теоретичні положення першого розділу характеризуються внутрішньою логічністю, достатньою аргументованістю та створюють міцне методологічне підґрунтя для подальшого аналізу фактичного матеріалу, демонструючи високу теоретичну обізнаність здобувачки, її здатність критично осмислювати й систематизувати фундаментальні здобутки вітчизняного й зарубіжного мовознавства. **Водночас варто зауважити:** теоретична концепція розділу відчутно акцентована на теорії номінації та природі номена (с. 24 - 32). З огляду на тему дисертації, *більш бажаним було б розширення теоретичних орієнтирів щодо контрастивно-типологічного зіставлення германського (аналітичного) та слов'янського (флексивно-синтетичного) лінгвальних просторів уже на рівні першого розділу дослідження, а також чіткіше теоретичне розмежування суміжних понять «компресія», «еліптизація» та «семантичне згортання». Таким чином, перший розділ роботи виконує не лише оглядову функцію, а й містить авторську концепцію дослідження, що визначає логіку всієї дисертаційної праці.*

Другий розділ – *«Лексико-граматична компресія в українській, англійській та німецькій мовах» (с. 74 - 107)* - присвячено комплексному дослідженню основних моделей мовленнєвої компресії у слов'янському та германському лінгвальному просторі. Саме цей розділ становить безпосередньо дослідницьке ядро емпіричної частини дисертації, оскільки в ньому зреалізовано основні положення авторської концепції на широкому фактичному матеріалі: теоретичні положення першого розділу екстраполюються на конкретний фактичний матеріал трьох різносистемних мов (української як представниці слов'янського ареалу, англійської та німецької як представниць германського ареалу).

Позитивно оцінюємо обраний авторкою принцип аналізу, який поєднує структурний, семантичний, функційний та зіставний підходи. Це дає змогу простежити закономірності функціонування компресивних моделей не лише в межах окремої мовної системи, а й у міжмовному аспекті. Особливу увагу дисертантка приділяє абревіації, універбації та еліпсису (с. 74 - 92), які розглядає як взаємопов'язані різновиди компресивної номінації. Переконливо показано їхню структурну організацію, продуктивність, функційне навантаження та особливості реалізації в українській, англійській і німецькій мовах. Здобувачка здійснює глибокий контрастивний аналіз абревіатурних моделей (с. 74 - 83). Зіставлення матеріалу української, англійської та німецької мов дозволило авторці переконливо довести універсальний характер

абревіації як засобу оптимізації текстового простору, а також виявити специфічні ідіоетнічні моделі створення скорочень, зумовлені структурно-типологічними особливостями кожної з мов (зокрема, роль складних слів (Komposita) у німецькій мові проти класичної абревіації в українській та англійській) (с.74 - 83). У п. 2. 2. об'єктом уваги дослідниці стає дериваційний механізм стягнення описових словосполучень у однослівні номінації. Авторка детально досліджує прагматичні та семантичні чинники універбації, простежуючи, як у досліджуваних мовах відбувається семантична конденсація без втрати базового понятійного обсягу (с. 84 - 92). Здобувачка виходить на міжрівневий рівень аналізу. Залучення концепту синкретизму дозволяє авторці продемонструвати тісний взаємозв'язок між лексичним скороченням та синтаксичною перебудовою висловлення. А. Шистко обґрунтовано доводить, що еліптізація є не просто опущенням елемента, а складною трансформацією, що спирається на контекстуально-прагматичні компенсатори (с. 93 - 102).

Суттєвою перевагою розділу є значний за обсягом фактичний матеріал, який забезпечує репрезентативність отриманих результатів. Наведені приклади не лише ілюструють окремі положення, а й виступають аргументом на користь сформульованих авторкою висновків.

Заслугує на схвалення прагнення дисертантки не обмежуватися описом мовних фактів, а виявити загальні закономірності функціонування компресивних процесів у різносистемних мовах. Це значно підсилює типологічну цінність проведеного дослідження.

За своїм змістом другий розділ є найбільш доказовим у дисертації, характеризується високим ступенем систематизації та багатим ілюстративним матеріалом, адже саме він підтверджує обґрунтованість запропонованої авторкою концепції мовленнєвої компресії. Вибір української, англійської та німецької мов надає аналізу високої репрезентативності й дозволяє наочно продемонструвати відмінності між аналітичними й синтетичними механізмами стиснення. Аналізуючи лексико-граматичні вияви компресії (абревіацію, універбацію та еліпсис), авторка приділяє значну увагу формальним моделям скорочення. *Водночас більш детального висвітлення потребувало б питання про те, як на вибір конкретної моделі (напр.: між універбацією та абревіацією) впливає чинник стильової та дискурсивної належності тексту в кожній із трьох досліджуваних мов.* Попри це зауваження, *другий розділ дисертації демонструє високу фахову майстерність здобувачки у володінні методикою контрастивного та рівневого лінгвістичного аналізу.*

Третій розділ дисертації – *«Синтаксична компресія в українській, англійській та німецькій мовах» (с. 108 – 184)* – є логічним продовженням теоретичних положень і результатів попередніх розділів та демонструє здатність авторки перейти від опису окремих мовних явищ до їх функційно-комунікативної інтерпретації, становить завершальний та логічно узагальнювальний етап дослідження, в якому особливу увагу дисертантка приділяє аналізу закономірностей функціонування компресивних номінативних одиниць у сучасному мовленні, визначаючи їхню роль у процесах оптимізації комунікації. Безперечною перевагою цього розділу є поєднання структурного аналізу з функційним і прагматичним підходами. Авторка переконливо доводить, що компресія є не лише засобом економії мовних ресурсів, а й ефективним механізмом організації інформації, який забезпечує лаконічність, інформативність та комунікативну доцільність висловлення.

На особливу увагу заслуговує аналіз взаємозв'язку між компресивними процесами та сучасними тенденціями розвитку мовлення. Дисертантка аргументовано демонструє, що інтенсивність використання компресивних моделей значною мірою визначається типом дискурсу, прагматичною метою мовця та особливостями комунікативної ситуації.

Позитивно оцінюємо прагнення авторки не лише систематизувати мовний матеріал, а й пояснити механізми функціонування компресивних одиниць у різних комунікативних умовах. Саме це надає дослідженню когнітивного та функційного виміру й істотно підсилює його теоретичну цінність. Здобувачка систематизує теоретико-методологічні засади аналізу синтаксичного скорочення. Авторка чітко окреслює номенклатуру засобів синтаксичної компресії (безсполучниковість, парцеляція, незавершені речення, синтаксичний еліпсис), створюючи міцний фундамент для подальшого лінгвокраїнознавчого та зіставного аналізу (с. 108 - 116). У п.3.2 авторка розкриває специфіку синтаксичного стиснення у флективно-синтетичній мові. А. Шистко переконливо доводить, що багата морфологічна маркованість та відносно вільний порядок слів в українській мові створюють широкі можливості для синтаксичної еліптизації без ризику втрати змістової цілісності висловлення (с.117 - 138). У п.3.3 висвітлено особливості функціонування компресованих синтагм у мові аналітичного типу. Здобувачка слушно акцентує на тому, що фіксований порядок слів в англійській мові компенсує відсутність флексій за рахунок широкого використання дієприкметникових/дієприслівникових зворотів та інфінітивних конструкцій як основних засобів синтаксичного згортання. Аналізуючи компресійні синтаксичні структури в німецькій мові, авторка виходить на новий науковий рівень, залучаючи до аналізу перекладознавчий (транслятологічний) вектор. Дослідження німецьких рамкових конструкцій та складних синтаксичних комплексів у контексті перекладу дозволило авторці виявити критичні точки втрати або трансформації інформації під час рекомпресії.

Отже, третій розділ є логічним завершенням усієї дисертаційної праці, що переконливо засвідчує високий рівень володіння авторкою сучасними методами функційно-комунікативного аналізу та є важливим етапом обґрунтування загальної концепції дисертації. Структура розділу побудована за мовним принципом (окремо українська, англійська та німецька в підрозділах 3.2 – 3.4), що детально висвітлює специфіку кожної мовної системи. *Водночас для підсилення підсумкового зіставного ефекту бажано було б завершити розділ окремим узагальнювальним параграфом (або чіткіше акцентувати у висновках до розділу) безпосередньо зіставно-типологічну матрицю спільного (інваріантного) та відмінного (ідіотнічного) між германським та слов'янським синтаксичним просторами.* Попри зазначений дискусійний момент, *третій розділ дисертації демонструє високу наукову зрілість здобувачки, її здатність синтезувати синтаксичний, прагматичний та перекладознавчий аналіз.*

Висновки

Виконана дисертаційна робота є завершеною самостійною науковою працею, у якій здійснено комплексний аналіз феномена мовленнєвої компресії у слов'янському й германському лінгвальному просторі. Реалізація поставленої мети та завдань дала змогу авторці сформувати цілісну концепцію мовленнєвої компресії як універсального механізму мовної економії, що виявляється на різних рівнях мовної системи та в різних типах дискурсу. Отримані результати характеризуються внутрішньою логічністю, достатнім рівнем аргументованості й узгодженістю

з поставленими у вступі метою та визначеними завданнями. Загальні висновки дисертації є змістовними, відображають основні результати дослідження та підтверджують положення, винесені на захист.

9. Дотримання принципів академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертації, характеру викладу матеріалу, наукового апарату дослідження, оформлення посилань і списку використаних джерел дає підстави констатувати, що робота виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Сформульовані в роботі концептуальні положення, теоретичні узагальнення, класифікації та висновки належать безпосередньо здобувачці. Усі текстові запозичення, цитати, висловлювання інших дослідників, а також використані фактичні та статистичні дані супроводжуються коректними і точними покликаннями на першоджерела із зазначенням конкретних сторінок. Перевірка дисертаційної праці не виявила ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації даних. Наукові результати, опубліковані у співавторстві, належним чином відображають особистий внесок здобувачки, що зафіксовано у відповідних анотаціях і публікаціях.

Таким чином, дисертаційна робота повністю відповідає вимогам Закону України «Про вищу освіту», «Порядку присудження ступеня доктора філософії» та Кодексу академічної доброчесності щодо дотримання високих стандартів наукової етики.

10. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції

Високо оцінюючи загальний теоретичний рівень, методологічну обґрунтованість та беззаперечну наукову новизну дисертаційної праці, вважаємо за необхідне висловити окремі міркування (аналізуючи розділи, деякі ми вже висловили), зауваження та поставити запитання, що викликають наукову дискусію або потребують додаткового обґрунтування.

1. Одним із центральних положень дисертації є авторська концепція **номена** як основної одиниці компресивної номінації. **Водночас доцільно було б** чіткіше визначити його місце у системі суміжних понять – *термін, назва, номінативна одиниця, лексема*. Таке розмежування зробило б авторську концепцію ще більш завершеною та сприяло б її ширшому використанню в сучасних номінативних дослідженнях.

2. Характеризуючи продуктивність окремих типів компресії (напр.: аббревіації в п.2.1 чи універбації в п.2.2), здобувачка спирається переважно на якісний аналіз. Робота суттєво виграла б за умови доповнення її кількісними (статистичними) даними щодо частотності використання конкретних моделей компресії в українській, англійській та німецькій мовах.

Водночас наголосимо на тому очевидному факті, що висловлені зауваження, пропозиції та міркування мають переважно уточнювальний і дискусійний характер, стосуються перспектив подальших розробок обраної проблематики та жодним чином не знижують високої позитивної оцінки рецензованої дисертаційної роботи.

11. Загальна оцінка дисертації

Дисертаційна робота «**Основи мовленнєвої компресії в слов'янському та германському лінгвальному просторі**» А. Шистко є завершеною, цілісною, самостійно

виконаною науковою працею, у якій одержано нові обґрунтовані результати, що розв'язують важливу наукову проблему сучасної зіставної та когнітивної лінгвістики. Робота характеризується високим теоретичним рівнем, належною методологією обґрунтованістю, репрезентативною джерельною базою та високим ступенем практичної придатності результатів. Опубліковані праці та анотація повністю відображають основний зміст і висновки дисертації. Дотримання вимог академічної доброчесності підтверджено.

Безперечною перевагою дисертації є комплексний підхід до дослідження мовленнєвої компресії, що поєднує здобутки сучасної теорії номінації, функційної, когнітивної та зіставної лінгвістики. Авторці вдалося сформувані цілісну наукову концепцію, у межах якої мовленнєву компресію розглянуто як багаторівневий механізм мовної діяльності, а також запропоновано нові підходи до осмислення компресивної номінації у слов'янському та германському лінгвальному просторі.

Вагомим здобутком дисертантки є систематизація й наукова інтерпретація механізмів універбації, абревіації та еліпсиса, визначення їхнього місця в сучасних процесах номінації, а також обґрунтування ролі компресивних моделей у розвитку мовної системи та комунікативної практики. Запропоновані авторкою положення характеризуються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною цінністю, що свідчить про належний рівень виконання опонованої дисертації.

За актуальністю обраної теми, науковою новизною, рівнем теоретичного узагальнення, практичним значенням одержаних результатів, обґрунтованістю висновків, повнотою апробації та відповідністю вимогам академічної доброчесності дисертаційна робота *«Основи мовленнєвої компресії в слов'янському та германському лінгвальному просторі»* відповідає всім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12. 01. 2022 р. № 44 зі змінами), а її авторка – **ШИСТКО Анна Олексіївна** - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри української і слов'янської філології

та журналістики Херсонського державного університету

Володимир Олексенко

